

Strategier i musikforskningen?

ANSA LØNSTRUP

Opgaven, jeg har fået stillet, er: kom med et bud på, hvordan sagerne står i dansk musikforskning nu og hvordan, det evt. kunne være eller blive. Min adkomst til at få stillet opgaven er, at jeg efter snart seks år som musikvidenskabeligt medlem af Statens Humanistiske Forskningsråd (SHF) er for udgående derfra, og at jeg i den anledning passende kan se tilbage og frem: hvordan har det været med den del af den musikvidenskabelige forskning, som jeg har mødt i SHF og tilliggende, bl.a. Forskningsforum (med medlemmer fra alle seks forskningsråd, nedlagt pr. 1. januar 2004) og Nordisk Samarbejdsnavn for Humanistisk Forskning (NOS-H, nu under omstrukturering) som jeg ligeledes har været medlem af i (dele af) samme periode? Hvilke karakteristika og forandringer eller mangel på samme har jeg kunnet konstatere i perioden 1998-2003, og hvilke forslag og opfordringer kunne jeg i den anledning videregive til *forskersamfundet*, som vi kaldes i forskningspolitisk sammenhæng? Dette er den første forudsætning og det første tema for mit synspunkt.

Den anden forudsætning udgøres af mit delvis parallelle medlemskab af det nys nedlagte Statens Musikråd i perioden 1999-2003. Arbejdet dér har på en god måde kompletteret arbejdet i SHF: hvor der ikke var voldsomt megen musik i SHF, så var der til gengæld ikke megen forskning i Statens Musikråd. Hvor der var meget aktuelt musik*liv*, musikkultur, musikuddannelse og musikpolitik i Musikrådet, så var der ikke voldsomt mange refleksioner herover i de til SHF tilsendte musikforskningsprojekter, som med få undtagelser mestendels var musikhistoriografiske i deres hovedanlæg. Det vil sige, at den generelle, humanistiske SHF-diskussion af spørgsmål som forskningsstrategi, forskningsorganisering og forskningspolitik ikke blev næret eller egentlig inspireret af musikvidenskabelige input via de konkrete ansøgninger. Hvor musikken i musikrådet var både grund og figur, så var musikken så entydigt en meget lille figur i den store humanistiske grund i SHF. Af samme grund vil det andet tema for mit synspunkt fokusere på manglen på forskningsstrategi, forskningsorganisering og forskningspolitisk refleksion i dansk musikforskning.

DEN TOSTRENGEDE FORSKNINGSFINANSIERING

Indledningsvist er det selvfølgelig vigtigt at gøre sig klart, at der er tale om en to-strengt struktur i dansk forskning og forskningsfinansiering: på den ene side forskning finansieret af basismidlerne, som tildeles institutionerne og deres ansatte

(universiteterne og de kulturministerielle ABM-institutioner: arkiver, biblioteker, museer m.fl., herunder konservatorierne), og så på den anden side den eksternt finansierede forskningsstreng via forskningsrådssystemet.¹ Det betyder, at en meget stor del af dansk musikforskning aldrig henvender sig til SHF, men lever mere eller mindre udmærket af og med sine basismidler. Dette fremgår jo blandt andet ved læsning af denne årbog, af de enkelte institutioners årbogspublikationer samt de individuelle og andre musikvidenskabelige publikationer og editioner.

Jeg vil i det følgende kun udtale mig på basis af min erfaring med den musikforskning, jeg har mødt i SHF-regi, men alligevel mener jeg, at den indirekte også siger noget om hele musikforskningsmiljøet og musikforskernesamfundet.

De tørre tal vedrørende ansøgninger i perioden 1998-2003 er påfaldende stabile: 12 eller 11 ansøgninger ved hoveduddelingen hvert år, i alt 68 ansøgninger. Heraf skiftende fordeling mellem hhv. ph.d.- (forskeruddannelse) og rammeprojektansøgninger (postdoc, seniorfrikøb, større projekter). I perioden har der i alt kun været tre (fire)² store projektansøgninger (over to mill. kr./‘SHF-centre’) med flere deltagere, det vil sige at langt størstedelen (ca. 95 %) har været ansøgninger om støtte til individuelle forskningsprojekter. Derudover har der hvert år været 1-3 tværvideenskabelige ansøgninger, hvori musikvidenskab er indgået som del eller dimension. Tendensen ser ud til at være et stigende antal af disse.

Der er i perioden blevet bevilget støtte til to store musikforskningsprojekter: det ene under satsningområdet ‘Musik og Medier’ (1998), det andet til projektet om dansk rockhistorie (2002).³ Endvidere indgår der musik-delprojekter i et par større tværvideenskabelige bevillinger (under det nu afsluttede ‘Freja’-program samt i et projekt om digital interface). Derudover og uden for hoveduddelingen et behersket antal ansøgninger på ‘virkemidlerne’ publikationsstøtte (ca. 2-3 ansøgninger pr. halvår), konferencestøtte samt støtte til to netværk: ‘Musik og betydning’ og ‘Musikdramatik’. Ved begge netværkansøgninger var ansøger ikke tilknyttet en musikvidenskabelig institution, men der er flere musikforskere blandt deltagerne i begge netværk. Der er ligeledes i begge netværk enkelte udenlandske (nordiske) deltagere.

Kvalitativt og emnemæssigt har ansøgningsfeltet været svingende og mangfoldigt, men generelt er tendensen en langsomt stigende teoretisk opgradering, især blandt ph.d.-ansøgerne, og en voksende orientering mod andre fagområders teori-traditioner (kulturteori, antropologi, diskursteori, pædagogisk teori, psykologi, kognitionsteori m.m.). Alt i alt har kvaliteten og niveauet dog ikke været overvældende: forholdsvis få ansøgninger – ca. 25 % – har været kvalificerede i forhold til forskningsrådets kvalitetskrav.⁴ Emne- eller genremæssigt er der tale om en god og stor spred-

¹ Derudover kommer, hvad Grundforskningsfonden måtte bevilge til humanistisk forskning, f.eks. til det tværfaglige projekt ‘The Cultural Heritage of Medieval Rituals’, jf. rapporten herfra i nærværende årbog, 93-96.

² Antallet i parentes skyldes uafklarethed omkring en af ansøgningernes karakter af musikforskning eller tværvideenskabelig forskning.

³ Jf. rapporten vedr. dette projekt i nærværende årbog, 91-92.

⁴ Jf. SHF’s hjemmeside under Forskningsstyrelsen: www.forsk.dk.

ning stort set hvert år: musikpædagogik og -didaktik, musikterapi, populærmusikstudier, musikhistoriografi, musikkritik, musikæstetik, komponistbiografi, ny musik og dens formidling, editionsfilologi, etnomusik, instrumenthistorie, jazzhistorie, musik og teologi, musik og teknologi/medier m.fl.

HVAD ER PROBLEMET?

Det er således tilsyneladende ikke en enmæssig udvidelse og fornyelse af forskningsfelt og -genstand, det skorter på i dansk musikforskning. Men hvori består da svaghederne og problemerne, hvis symptomet er et forholdsvis lavt antal kvalificerede ansøgninger samt en stærk dominans af individuelle ansøgninger, en fragmenteret og svagt udviklet ansøgerkultur samt manglende samling af og økonomisering med de sparsomme musikforskningskræfter? Som sagt har jeg allerede antydnet diagnosen: manglende forskningsstrategisk, -organisatorisk og -politisk bevidsthed blandt musikforskere. Men det er for ukonkret og generaliserende, og det kræver derfor en yderligere uddybning, som jeg vil foretage i det følgende, med basis i min specielle dobbelte rådserfaring samt ikke mindst med inddragelse af den forsknings- og kulturpolitiske forandring af rammebetingelserne for musikforskning og humanistisk forskning, som vi kan iagttage i disse år.

Siden min indtræden i SHF har den fri forskning og især den humanistiske fri forskning været under et stadig større pres. I starten især fra de øvrige forskningsområder, som mente at humaniora fik for mange midler (på deres bekostning), f.eks. i sammenligning med de natur- og teknikvidenskabelige områder eller i sammenligning med humaniora i de øvrige nordiske lande. Nu i de senere år også under direkte eller indirekte angreb af regering og politikere samt ikke mindst det stadigt mere politisk indflydelsesrige Dansk Industri og delvis også Dansk Arbejdsgiverforening. Her er hovedargumentationen den (postuleret) særligt store arbejdsløshed blandt humanistisk uddannede kandidater, dvs. at humanioras (og dermed den humanistiske forsknings) hidtidigt centrale funktion og legitimering som grundlag for uddannelsessystemet slet ikke længere er tilstrækkelig. Det drejer sig selvfølgelig først og fremmest om pengeinteresser og ressourcefordeling, men også om forskningsbegrebet: hvad er forskning, hvad kan/skal den bruges til og hvad er dens berettigelse? Det har krævet – og befordret – et stadig større samarbejde på tværs af de enkelte forskningsråd, og her har vi i SHF måttet øve os i et vanskeligt dobbeltgreb: på én gang at forsvare humaniora og dets særheder (f.eks. smådrifts- og individualismekarakteristikken) og samtidig ryste op med nogle større og mere tværgående, brede samfundsrelevante strategier og perspektiver for humanistisk forskning, se f.eks. strategiplan 2003-2007: 'Humanistisk forskning. En nødvendighed?'. Under de tre overskrifter *Globalisering*, *Det rummelige samfund*, *Udviklingen af videnssamfundet* har forskningsrådet gennem en lang diskussionsproces formuleret sig frem til disse tre afgørende dimensioner eller temaer, hvorigennem humanistisk forskning vil være

⁵ Ibid.

central for samfundets behov for viden som grundlag for bevarelsen og udviklingen af et demokratisk og civiliseret samfund. Den skarpe læser vil under *Globalisering* kunne finde et lille musikforsknings-fingeraftryk vedrørende vor tids musik- og lydtrum (soundscapes) og behovet for udforskning af disse. Derudover er musikforskningen skrevet ind i bredere og sammensatte forskningsbehov inden for undertemaer som kulturarv, informations- og kommunikationsteknologi, kulturel pluralitet, almindelse og demokrati i vidensamfundet m.m. Skriftet findes også i en fin illustreret trykt version og kan som sådan rekvireres i Forskningsstyrelsen.

FORSKNINGSBEGREBER OG INTERESSER

Det gamle skel mellem grundforskning og anvendt forskning ser ud til at være under nedbrydning rent forskningspolitisk. Til gengæld lanceredes efter engelsk forbillede for nogle år siden forskningstypologien “Mode 1” og “Mode 2”, hvor det første betegner traditionel forskning, defineret af forskerne selv, eller med et skældsord: ‘forskning for forskningens egen skyld’. Det andet, “Mode two”, karakteriserer den type forskning, hvis definition og afgrænsning sker i en stadig dialog med aftagerne eller brugerne af forskningen. Det er oplagt “Mode 2”, der i øjeblikket dominerer den politiske og markeds- og erhvervslivsorienterede diskurs og forståelse af, hvad forskning er eller skal være.

Dertil kommer, at vi siden den nuværende regerings tiltrædelse dels har fået en ny universitetslov, hvor det mest centrale er de eksternt dominerede bestyrelser samt den ansatte ledelse, dels et nyt forskningsrådgivende system, hvori de nuværende seks forskningsråd er blevet underlagt en bestyrelse, Det Frie Forskningsråd (ni medlemmer, heraf et fra humaniora), samtidig med etableringen af Det Strategiske Forskningsråd (ni medlemmer, ingen fra humaniora). Det ligger i loven, at bestyrelsen for Det Frie Forskningsråd skal tage stilling til, hvor mange faglige (under)forskningsråd der skal være fremover. Det er således ikke sikkert, at der i fremtiden vil eksistere et Humanistisk Forskningsråd eller at antallet eller opdelingen i de seks eksisterende faglige forskningsråd vil blive bevaret.

I samme periode har vi kunnet konstatere et pres på universiteternes og institutionernes forskning: det STÅ- og produktivetsfikserede bevillingssystem har foranlediget, at institutionerne har nedprioriteret forskningen til fordel for de direkte bevillingsudløsende aktiviteter – på universiteterne til fordel for uddannelse og undervisning, på ABM-institutionerne til fordel for publikumsforøgende- og formidlingsfremmende aktiviteter, dvs. aktiviteter som i let målbare tal dokumenterer produktivitet, vækst og synlighed. Dette har dels betydet, at vi alle generelt må løbe stærkere, men også at overvejelser over forskning og forskningsstrategier er forblevet den enkeltes problem. Institutionelt mærkbart har humanistisk, herunder musikvidenskabelig forskningsplanlægning således længe ligget underdrejet. Det får den antagelig ikke lov til ret meget længere! Især ikke under den nye universitetslov, den stærkere (forsknings)ledelse samt regeringens eksplicite betoning af ‘brobygning’ mellem erhvervsliv og forskning, dvs. dens prioritering af erhvervslivs- og nytteorienteret forskning.

For så vidt er der ikke så meget nyt i alt dette – det nye er, at tendensen i øjeblikket sætter sig igennem på alle de samfundsmæssige niveauer, som er rammesættende for forskningen: politisk-økonomisk, lovgivningsmæssigt, kulturelt-diskursivt.

Allerede i rapporten *Dansk Musikforskning frem mod år 2000* (Statens Humanistiske Forskningsråd, 1996) fra det af SHF afholdte seminar om dansk musikforskning i maj 1994 formuleres det i et af indlæggene: “I det hele taget er det nødvendigt, at vi bliver meget bedre til at samarbejde, og der er brug for udspil til præcist teoretisk pointerede projekter, der meget gerne må være dristige i deres konstruktion af et genstandsområde. Jeg kan ikke se, hvordan vi på alle vores områder skulle kunne nå op til den internationale ‘Stand der Diskussion’, hvis ikke vi bevæger os bort fra fagets traditionelle ‘enmandsforskning’ og snarest får skabt de teoretiske og praktiske rammer for en ny type forpligtende teamwork”⁶

MUSIKFORSKNING OG MUSIKKULTUR

Samme indlæg har også færtten af den hastige kulturelle forandring, som i dag kan give mig anledning til med udråbstegn at påstå, at den individualiserede (fragmenterede) enmandsforskning og manglende musikforskningsplanlægning snart ikke går længere: “Der er altså god grund til at overveje vores fags aktuelle og fremtidige rolle i en musikkultur, der ændres hurtigt, og hvor vi bør være til stede både som kritiske iagttagere og engagerede deltagere”⁷

Det var netop hvad der blev påtrængende konkret i min dobbelte egenskab af musikrådsmedlem og forskningsrådsmedlem: der var ikke mindst under min medlemsperiode masser af musikkulturelle og musikpolitiske problemstillinger, som burde have kaldt på forskningsbaseret viden, behandling og løsning, men der var uhyggelig lidt eller ingen kontakt mellem musikkultur og musikforskning. Og værst af alt: jeg oplevede en dyb skepsis, ja nærmest mistillid (og undertiden foragt) hos musikliv og -råd i forhold til store dele af musikforskningen og dens agenter. I en periode, hvor musikrådet var under nedlæggelse, hele musikloven og kunststøttesystemet under omkalfatring og det centrale spørgsmål om fagkyndighed, armlængde osv. under angreb, var der ingen tegn på, at musikkulturen eller musiklivet i denne historisk kritiske situation kunne opfatte musikforskningen som en mulig engageret deltager eller allieret – ikke engang som en kritisk iagttagere figurerede vi tilsyneladende i nogens bevidsthed.

For mig var det beskæmmende og dybt forstemmende. Der har i de senere år været flere musikkulturelle kriser og fiaskoer: den lave prioritering og kvalificering af musik som fag i folkeskolen, musikfagets deroute og klemthed i den ny gymnasierreform, ‘fødekæde’-problematikken på musikeruddannelsesområdet, den manglende, utilstrækkelige eller dårlige musikformidling i danske medier – elektroniske som trykte –,

⁶ Søren Møller Sørensen, ‘Musikkultur og musikforskning i forandring’, i Finn Egeland Hansen (ed.), *Dansk Musikforskning frem mod år 2000. Rapport fra seminar den 11. maj 1994* (Statens Humanistiske Forskningsråd, 1996), 78.

⁷ *Ibid.*, 74.

ekstreme problemer i dansk musikindustri med meget lavt fonogramsalg og dermed nedprioritering af danske kunstnere, politisk angreb på de af staten (musikrådet) støttede musikkulturelle organisationer og mistænkeliggørelse af disses bærende og centrale funktion som kit i musikliv og -kultur ('fedtlag'). Politisk angreb på 'eksperter og smagsdommere', dvs. på musikforskere og deres berettigelse.

HVAD ER FREMTIDEN?

Og nu er jeg så ved at være ved vejs ende for dette opråb: Hvad i alverden går vi og tænker på i dansk musikforskning? Vi er under pres fra højre og venstre, oppefra og nedefra, vi har ikke mange allierede, og dem vi evt. engang havde (musikfaget i gymnasiet, musikkulturen osv.) er selv under stærkt pres eller har mistet kontakten eller tilliden til os. Vi er ikke i stand til at formulere os, synliggøre os eller sætte en dagsorden for musikforskningens samfundsmæssige nødvendighed, endsige spørge til musikkens væsen eller samfundsmæssige nødvendighed. Vi er ikke i tilstrækkelig grad i dialog med vores umiddelbare forskningsgenstand og forskningsaftager: musikliv og musikkultur, ligesom vi ikke er i stand til at samle energierne på tværs af institutioner, traditioner, discipliner og personer om de store problemstillinger, som virkelig brænder på, og som derfor kræver mange forskellige musik- og tværfaglige forskningskræfter – det, der med en forskningspolitisk jargon kaldes *forskningsvolumen*.

Det ny forskningsrådssystem og Statens Humanistiske Forskningsråd kan – så længe det varer – tilbyde, at musikforskere – gerne i samarbejde med andre forskere – søger ind med projektansøgninger om støtte gennem virkemidler som netværk, konferencer, store projekter, tværinstitutionelle eller tværfaglige 'SHF-centre' m.fl. Det samme kan man gøre hos Nordisk Forskerakademi (NorFa), der dog definerer sit støtteområde som forskeruddannelsesaktiviteter, og inden længe igen hos Nordisk Samarbejdsnavn for Humanistisk og Samfundsvidenskabelig Forskning (NOSH/S), som det reorganiserede navn hedder, og som i fremtiden vil fremme større nordiske centre og satsninger.

Sidegevinsten eller ekstragevinsten ved at udarbejde en større, ikke-individuel forskningsansøgning er, at uanset om man får bevilling eller ej, så har man i tanke, skrift og bevidsthed løftet sit begrænsede forskningsblik op og ud over kontorets og institutionens lukkede horisont. Det er den første nødvendige bevægelse.

DET NÆSTE TRÆK: HVEM LIGNER VI OG HVEM ORIENTERER VI OS MOD?

I forlængelse af den ovenfor omtalte strategiplan har SHF i 2003 iværksat et udrednings- og formuleringsarbejde, grupperet om seks temaer eller problemkomplekser, som vi mener bør og kan være centrale for en fremtidig satsning for humanistisk forskning, men som vi ikke mere efter den nye lov selv kan arbejde strategisk med. De seks rapporter, som udarbejdes af mindre grupper af forskere og som skulle være færdige i løbet af foråret 2004, er altså tænkt som et kvalificeret input til de instanser

og politikere, som i den ny forskningsrådgivende struktur skal prioritere strategisk og politisk. Rapporternes arbejdstitler er følgende: 1. "Fremtidens Humaniora. Humanistisk forskning, uddannelse og professionsudøvelse under forandring"; 2. "Kulturens fremtid: Æstetik uden grænser"; 3. "Læring og subjektivitet i den udfoldede modernitet"; 4. "Sprogteknologi"; 5. "Kultur, religion, demokrati" samt 6. "Omverden – individ, samfund og natur".

Det er oplagt for musikforskningen at relatere sig til 2. "Kulturens fremtid: Æstetik uden grænser", og formuleringen kommer da også fra rådets æstetiske faggruppe: musikvidenskab, litteratur- og teatervidenskab, kunst- og arkitekturvidenskab samt medievidenskab. Parallelt er der i de senere år sket en (delvis) tilsvarende faggruppering på flere af de humanistiske fakulteter (AU, KU, SDU, RUC). Men det kan lige så vel være oplagt for f.eks. den pædagogisk-didaktiske eller den musikterapeutiske del af musikforskningen at relatere sig til 3. "Læring og subjektivitet ..." eller til 1. "Fremtidens Humaniora ...". Og hvorfor ikke også 5. "Kultur, religion, demokrati" (for forskningen i etniske kulturer eller minoritetsmusikkulturer)? Musikforskningens aktuelle sammensathed og bredde er så stor, at vi oplagt kan orientere og bevæge os i mange retninger – ja faktisk er der et stort behov for os i mange forskellige fagkontekster og problemkomplekser. Det vanskelige kan så blive på én gang at kunne fastholde vores særlighed og forskningsfaglige identitet og samtidig kunne gå ind i fagligt sammensatte og 'urene', ikke-musikalske samarbejder. I mange, mange år har musikforskningen brugt krudt på at betone, at musik og musikforskning er noget særligt: erkendelsesmæssigt, bevillingbehovsmæssigt, uddannelsespolitisk, didaktisk. Det har der været vældig gode grunde til at gøre. Måske skulle vi nu kaste os ud i den store *formidlings*opgave, det også vil være for musikforskere at arbejde sammen med andre forskningstraditioner, andre fagidentiteter, andre diskurstyper. Sådan som det allerede er sket f.eks. i de omtalte forskningsnetværk og ganske sikkert også andre steder.